

2. Василишин Р.Я. Критика теоретичної моделі інмутації суспільства О.М. Холода / Василишин Р.Я. // Теорія інмутації суспільства : pro et contra : колективна монографія [за ред. О.М. Холода; Борисенко Д.О., Василишин Р.Я., Дзенник С.В. та ін.]. – К. : КиМУ, 2011. – С. 92–97.
3. Волонтерство в Іспанії [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://my-wonderland.blog.ru/91561747.html>
4. Клінкова Т.О. Місце мутаційних та інмутаційних процесів у політиці як моделі соціальної комунікації / Клінкова Т.О. // Теорія інмутації суспільства : pro et contra : колективна монографія [за ред. О.М. Холода; Борисенко Д.О., Василишин Р.Я., Дзенник С.В. та ін.]. – К. : КиМУ, 2011. – С. 98–106.
5. Кравченко Н.О. Наслідки та дії теорії інмутації суспільства / Кравченко Н.О. // Теорія інмутації суспільства : pro et contra : колективна монографія [за ред. О.М. Холода; Борисенко Д.О., Василишин Р.Я., Дзенник С.В. та ін.]. – К. : КиМУ, 2011. – С. 79–91.
6. Мотив [Електронний ресурс]. – Режим доступу : ru.wikipedia.org/wiki/Мотив
7. Несвідоме [Електронний ресурс]. – Режим доступу : uk.wikipedia.org/wiki/Несвідоме
8. III сектор: Европейское волонтерство в Грузии [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www2.polskieradio.pl/zagranica/ru/news/artykul_86634.html
9. Соколова А. Африка. Часть 1. Волонтёрский лагерь Уганды [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://otpusk.tomsk.ru/country/articles/104/>
10. Установка [Електронний ресурс]. – Режим доступу : [ru.wikipedia.org/wiki/Установка_\(психология\)](http://ru.wikipedia.org/wiki/Установка_(психология))
11. Холод О.М. Теорія інмутації суспільства : монографія / Холод О.М. – К. : КиМУ, 2011. – 305 с.
12. Ценностные ориентации [Електронний ресурс]. – Режим доступу : www.psychology.su/slovar/c/cennostnye_orientacii/

УДК 007 : 659.3

ЕТНІЧНІ МАС-МЕДІА КАРАЇМІВ ПОЛЬЩІ

**Наталія Яблоновська
(Сімферополь, Україна)**

У статті досліджено історію та сучасний стан соціально-комунікативних ресурсів караїмської громади Польщі: інтернет-порталу, видавництва «Bitik», журналу «Awazutuz», участі в роботі інтернет-радіо LEM.fm та ін.

Ключові слова: Польща, караїми, соціальна комунікація, етнічні мас-медіа.

В статье исследуется история и современное состояние социально-коммуникативных ресурсов караимской общины Польши: интернет-портала, издательства «Bitik», журнала «Awazutuz», участия в работе интернет-радио LEM.fm и др.

Ключевые слова: Польша, караимы, социальная коммуникация, этнические масс-медиа.

The article tells about the history and the current state of the social-communicative resources of the Karaite community of Poland: the web-portal, the publishing house «Bitik», the magazine «Awazymyz», the participation in the Internet radio LEM.fm.

Key words: Poland, the Karaites, the social communication, the ethnic mass-media.

Постановка проблеми. Мас-медіа польських караїмів – діаспори невеличкого кримського корінного народу – важко назвати невивченими. Але якщо минуле етнічної преси польських караїв вже ставало об'єктом певної кількості публікацій [5–9, 11], то сучасний стан новітніх соціально-комунікаційних ресурсів караїмської громади Польщі ще не привертав уваги дослідників, хоча саме він становить цікавий приклад того, як за нових умов етнічна преса навіть нечисленної діаспори може набути вагомого значення у справі підтримки й популяризації культури власного народу. Заповнити цю прогалину, а також дослідити основні етапи історії польської караїмської діаспори та її періодичних друкованих видань і стало на меті нашої наукової розвідки.

Виклад основного матеріалу. Кримські караїми (самоназва – караї) – один з найменших народів планети: їх чисельність становить приблизно 2000 осіб у світі, з них 1200 – в Україні, у т.ч. 700 на історичній батьківщині, у Криму.

Перша хвиля караїмської еміграції до Польщі припадає на середньовіччя. Ще 1246 року, при князюванні Данили Галицького, на землі Галича переселилося близько 100 караїмських родин [2]. В 1396–1398 рр. великий князь Литовський Вітольд під час своїх кримських походів захопив і переселив 383 караїмські родини у Тракай, пізніше – у Луцьк і Галич [10, с.143].

Із Західної України й Литви деякі караїмські родини незабаром емігрували до Польщі. Дотепер групи караїв Польщі й Литви найбільш тісно пов'язані родинними узами між собою й з одноплемінниками Західної України [2].

Польські й литовські караїми здавна займалися військовою справою й сільським господарством, виконували дипломатичні місії і були перекладачами при контактах із Кримським Ханством і Туреччиною. Історія зберегла ім'я старшого полковника реєстрового козацтва польського короля, представника князівського роду Узунов – Ільяша Караймовича [2].

Друга хвиля караїмської еміграції у Польшу була викликана громадянською війною й голодом у Криму 1921–1922 рр. Як указує Т. Полканова, караїми, що потрапили на чужину, «намагалися об'єднуватися, тому що спільно, у взаємодопомозі, легше було вистояти й фізично, і морально. Різні товариства, земляцтва й братерства формувалися за національною релігійною ознаками, родами військ, професіями тощо. При цьому для більшості вихідців з Росії об'єднуючою залишалася ненависть до більшовиків, у яких бачили причину всіх зол» [4].

Так, наприклад, вибраний в 1928 р. гаханом караїмських громад Польщі й Литви С. М. Шапшал відрікся від посади в 1940 році, після насадження в Литві й Східній Польщі радянської влади, потім, однак, у роки німецької окупації Литви й Польщі де-факто знову став виконувати обов'язки гахана, і

в 1945 році повторно офіційно відрікся від посади, звернувшись із відповідною заявою до Уповноваженого в справах релігійних культів при Раді Міністрів Литовської РСР.

Видатними представниками караїмської громади Польщі в міжвоєнне двадцятиліття були Серайя Маркович Шапшал – караїмський філолог-орієнталіст, доктор філологічних наук, професор, уллу газзан (старший священнослужитель караїмів), пізніше гахан – верховний глава караїмських релігійних громад, Ананій Ахиезерович Зайончковський – видатний учений, сходознавець, академік Польської АН, професор Варшавського університету, Товія Симович Леві Бобович – караїмський теолог, педагог, літератор, публіцист, Олександр Маркович Мардкович – письменник, поет, популяризатор караїмського мови й культури, Финеес Аронович Малецький – видатний учений, учитель, настоятель та ін.

Наприкінці 1920-х – 1930-ті рр., коли для караїв СРСР настало лихоліття, у Польщі були прийняті законодавчі акти про караїмську релігійну спілку, завдяки яким караїми користувалися самоврядуванням на чолі з гаханом, могли розбудовувати національну культуру, зберігати національну й релігійну ідентичність.

У цей час на території Польщі – на відміну від СРСР, де караїми не мали доступу до друкованого слова – виходило кілька караїмських періодичних друкованих видань.

Одним з них був журнал «Karaż Awazy» («Караїмський голос»), який в 1931–1938 рр. видавався караїмською мовою у Луцьку, що належав Польщі. Головним редактором і видавцем журналу виступив Олександр Мардкович (1875–1944) – поет, письменник, патріот караїмського народу. Журнал знайомив читачів з життям луцької, кримської, литовської і єгипетської караїмських громад, містив історичні статті й розповіді, вірші, нариси про сучасників. Спеціальні випуски присвячувалися поетичним творам Якова Малецького з Паневежіса, С. Рудковського, караїмським пісням про біблійних пророків, герой та історичних діячів. Усього вийшло 12 номерів журналу. Після захоплення СРСР Західної України випуск журналу став неможливий.

Відома також газета «Sahyszymuz» («Сагышымыз» – «Наша думка»), яка виходила друком у польському Вільнюсі в 1927 р. – «перша караїмська газета з російським перекладом» (редактор і видавець Овадіус Пілецький, 8 сторінок). У рецензії журналу «Караїмська думка» відзначалося, що ця щоденна газета видавалася караїмською мовою (на тракайському її діалекті) разом з паралельним перекладом на російську мову – «внаслідок прохання караїмів, які, перебуваючи в інших краях, не знають ані караїмської, ані польської мови» [9, с. 75].

Найавторитетнішим караїмським виданням довоєнної Польщі був журнал «Mysl Karaimska» («Караїмська думка»), що видавався з 1924 по 1939 роки (10 номерів) у Вільнюсі, що входив до складу Польщі, і в 1946 – 1947 у Вроцлаві (два номери). Ініціатором цього видання, що призначав для дослідників караїмської історії й культури, став видний орієнталіст професор Анан'яш Зайончковський. Постійними співробітниками журналу виступили вчені-туркологи: С. Шапшал, Т. Ковальський, Й. Вежинський, М. Мореловський, Т. Леві-Бобович та ін. Редактором журналу був Анан'яш Росецький.

Десятий номер журналу (за 1932 – 1934 р.) вийшов як орган Товариства аматорів караїмської історії й літератури. Редактором оновленого видання став Анан'яш Зайончковський.

На час Другої світової війни видання журналу було припинено, а в 1946 році у Вроцлаві вийшла вже нова серія журналу, видавцем якого виступив Кареймська релігійна спілка у Республіці Польща.

У журналі були опубліковані статті про караїмську історію, етнографію, антропологію й філологію, огляд видань і бібліографія караїмознавчих досліджень, хроніка найважливіших подій караїмського громадського життя.

В 1948 р. журнал «Караїмська думка» був реорганізований у журнал загального змісту «Przeglad orientalistyczny» («Орієнталістичний огляд»).

Третя хвиля еміграції караїмів припала на післявоєнні роки, коли в Польшу переїхали караїмські родини з Тракаю, Вільнюса, Луцька й Галича, що стали радянськими.

Сьогодні караїмська громада Польщі нараховує близько 120 осіб [1]. З 1945 року суспільні й релігійні потреби громад Варшави, Тройместа (Гданська, Гдині й Сопоту), Вроцлава й Опілля забезпечувала головна організація польських караїмів – Караїмська Релігійна Асоціація. Вона діє на підставі Закону про взаємини польської держави й Караїмської Релігійної Асоціації від 21.04.1934 р. – спадкоємця закону про караїмське Духовне правління в Троках. Караїмська Релігійна Асоціація працює сьогодні за Статутом, оновленим у 1970 р. Її голова – професор Шимон Пілецький з Варшави.

З 1998 року діє ще й Асоціація Польських караїмів. У 2003 – 2007 роках її робота була зосереджена на організаційній і популяризаторській діяльності: організації караїмських зустрічей і конференцій, проведених на різних рівнях – від наукового до повсякденного.

Діяльність Асоціації Польських Караїмів фінансово підтримують Міністерство культури, Міністерство Внутрішніх Справ і Адміністрації, Воєводства Нижньої Сілезії, Управління міст Варшави, Вроцлава, Гданська на підставі проектів, підготовлених Асоціацією.

Важливе місце в житті караїмської громади займає видавництва діяльності. При громаді функціонує караїмське видавництво «Віткік» («Книга»). За останні роки ним були підготовлені, видані й випущені Із друку унікальний фотоальбом «KARAJ JOLLARY – KARAIMSKIE DROGY. KARAIMY W DAWNEJ FOTOGRAFIÍ» (упор. М. Абкович І А. Сулімович; Віткік: WROCŁAW, 2010), книги Ш. Пілецького «CHŁOPIEC Z LESNIK. DZIENNIK Z LAT 1939–1945» (Віткік: WROCŁAW, 2009), С. Шишмана «KARAİMZM. HISTORIA I DOKTRYNA» (Віткік: WROCŁAW, 2005), А. Зайончковського «OSNOVY KARAİMSKOJ RELIGII» (Віткік: WROCŁAW, 2006), «KARAJ KIUNLARI: DZIEDZICTWO NARODU KARAİMSKIEGO WE WSPOLCZESNEJ EUROPIE» (Віткік: WROCŁAW, 2004).

Постійну увагу караїмські організації приділяють і виходу свого періодичного друкованого органу – журналу «Awazymuz» («Наш голос»).

Після перепрофілювання «Думки караїмської» у Польщі довгий час не було регулярного караїмського видання. Ситуацію не змінив і випуск Marekem Фірковичем і групою караїмської молоді в 1979 р. двох номерів журналу «Cos» («Щось») [11].

У 1989 р. цей журнал був виданий вже під назвою «Awazymuz». Становлення журналу проходило з більшими труднощами: давалися в знаки

значна перерва у видавничій діяльності караїмської громади й нестача професійних кадрів.

Так, між виходом першого й другого номера журналу «Awazymuz» пройшло цілих 10 років, допоки у 1999 р. роль видавця не взяла на себе Асоціація польських караїмів. З 1999 р. «Awazymuz» став виходити раз на рік, з 2004 р. – два рази на рік, з 2006 р. – три рази на рік, з 2008 р. – щоквартально. У період з 1999 по 2003 рік журнал виходив тільки в електронному варіанті й поширювався серед представників караїмських громад Польщі й Литви.

В 2004 року «Awazymuz» був зареєстрований у Національному центрі ISSN Національної бібліотеки Польщі, де йому був присвоєний міжнародний стандартний серійний номер ISSN 1733-7577 для друкованої версії та ISSN 1733-7685 для електронної версії.

З 2004 року часопис виходить у світ у чорно-білому варіанті з кольоровою обкладинкою, а с 2007 року став повністю кольоровим. Формат журналу – А4, обсяг номерів коливається від 16 до 20 с. Мова часопису – польська. На момент написання статті всього було випущено 33 числа журналу.

У 2008 році була розпочата публікація номерів російською мовою за назвою «Наш голос» у вигляді додатка до «Awazymuz». Ідею випуску російськомовного додатка редакція пояснила бажанням об'єднати караїмів різних країн: ««Наш голос» був задуманий під час останньої літньої школи караїмської мови в Тракай як російськомовний аналог вихідного в Польщі видання з метою більш повноцінного поширення й засвоєння актуальної для караїмів, що мешкають у різних державах, інформації. Адже роз'єднані сьогодні границями й державними мовами етнічні караїми, по своїй волі або в силу обставин, що покинули обжиті століттями місця, усе ще здатні говорити й писати мовою Імперії. На ній говорили й писали їхні предки, на ній творили світочі караїмської культури, і знання її ще зовсім недавно було обов'язковим для всіх» [3].

Редакція журналу перебуває у Вроцлаві. Головний редактор видання – Маріола Абкович. У редакційну колегію входять Адам Дубінський, Костянтин Пілецький, Ганна Сулімович. Шеф-редактор російського додатка “Наш голос” – Тетяна Машкевич.

Випущені номери журналу й додатки доступні в електронній версії на сайті: www.awazymuz.karaimi.org. Сайт дає можливість перегляду особливо значущих матеріалів журналу не тільки польською, а й російською та англійською мовами.

Культурно-історичний журнал «Awazymuz» адресований, насамперед, караїмській громадськості, а також усім, що цікавиться караїмською тематикою, караїмськими проблемами, історією й мовою караїмів.

Традиційно кожний номер журналу відкривається редакційною статтею. У виданні розповідається про життя караїмських громад Польщі й інших країн, про видатних представників караїмського народу, публікуються караїмські вірші, розповіді, мемуари й публіцистика, історичні й мистецтвознавчі матеріали. Назви рубрик говорять самі за себе: «Забуті імена», «Історія в особах», «Наш Парнас», «Старе минуле», «Клаптики історії», «Хроніка життя початку ХХ в.», «Мовою предків», «Знайомі й незнайомі», «Події і люди», «Тут і там», «З карт минулого», «Що чути». Останню сторінку часто прикрашають календар караїмських свят і поздоровлення.

Слід зазначити, що видання чудово ілюстровано, часто – унікальними архівними фотоматеріалами. Особливий інтерес викликає рубрика «Стародавня світлина», у якій редакція пропонує читачам розкрити таємницю імені незнайомців, зображеніх на караїмських світлинах початку ХХ в.

Журнал видається за підтримки Міністра внутрішніх справ і адміністрації ПР.

Інформаційний центр караїмів Польщі заснував власний інформаційний веб-портал: www.karaimi.org, який розширяється й сьогодні містить у собі: інформацію про караїмів і караїмські організації; оголошення про майбутні заходи громади; стрічку новин; дискусійний форум; електронний доступ до караїмського видавництва «Bitik» («Книга»); електронну версію журналу «Авазимиз», сторінку караїмського фольклорного ансамблю «Достлар» («Друзі»); дистанційний курс караїмської мови; фотогалерею; посилання на інтернет-ресурси, пов’язані з караїмами.

Зарах польські караїми активно засвоюють соціальні мережі: на головній сторінці інформаційного порталу присутнє запрошення відвідати сторінку караїмської асоціації на Фейсбуці: <http://www.facebook.com/karaimskedrogi>. На 2.01.2012 ця сторінка мала 92 шанувальника, 5 з яких активно приймали участь у обговореннях.

Безумовним досягненням громади останнім часом стала домовленість із інтернет-радіо лемків (етнографічної групи українців, які мешкають в Лемківщині – Західній Україні, Польщі й Словаччині) LEM.fm час від часу випускати програми караїмської тематики. Перша така програма вже доступна на сайті, головна сторінка якого не тільки містить відповідний лінк у розділі новин, а й банер інтернет-радіостанції LEM.fm.

Висновки. Стан соціально-комунікативних ресурсів караїмської громади Польщі демонструє її здатність, перебуваючи вдалини від історичної батьківщини, брати активну участь у житті свого народу, розбудовувати його культуру й сприяти її популяризації.

ЛИТЕРАТУРА

1. Абкович М., Абкович А. Караїмы Польши // Святыни и проблемы сохранения этнокультуры крымских караимов. Материалы научно-практической конференции. – Симферополь: Доля, 2008. – С. 12–13.
2. История крымских караимов. Литва и другие государства. – [Электронный ресурс]. // Официальный сайт – Режим доступу: Ассоциации крымских караимов «Кърым къарайлар» <http://karai.crimea.ua/karai/istoriya-karaimov/litva-polsha>.
3. Машкевич Т. Почему? // Awazymuz (Наш голос). –2008. – № 4 (21). – С. 2. – [Электронный ресурс]. – Режим доступу: <http://www.awazymuz.karaimi.org/index.php?p=421>.
4. Полканова Т. Из прошлого. Эмигрантский архив – [Электронный ресурс] // Режим доступу: <http://karai.crimea.ua/karai/istoriya-karaimov/litva-polsha>.
5. Сулимович А. Крымская тематика в «Карай Авазы» // Awazymuz. – 2008. – № 4 (21). – С. 9. – [Электронный ресурс]. – Режим доступу: <http://www.awazymuz.karaimi.org/index.php?p=421&a=6>.
6. Яблоновская Н.В. Журнал «Mysl karaimska» (1924–1947): диалог с караимскими периодическими изданиями 1920–1930-х годов // Культура народов

Причорномор'я. – 2008. - № 136. – С. 59-63.

7. Яблоновська Н. В. Журнал «Mysl karaimska»: висвітлення життя караїмської громади Криму // Творчі та організаційні особливості функціонування сучасного недійного простору: Збірник наукових праць / Національний університет „Києво-Могилянська академія”, Галицький інститут імені В'ячеслава Чорновола. – Тернопіль-Львів: ЛА „Піраміда”, 2008. – Т. 2. – С. 315 – 321.
8. Яблоновська Н.В Кримська журналістика: етнічні аспекти: Навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів. – Сімферополь, 2008. – 289 с. – Укр. мовою.
9. Czacki Tadeusz. Rozprawa o Zydach i Karaitach. – Часть 1. – Krakow: Wydanie Kazimierza Jozefa Turowskiego, 1860. – 180 с.
10. Sulimowicz A. Czasopisma karaimskie // Awazymyz. –1999. –№ 2 (3). – S. 13–14. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.karaimi.org/awazymyz/index.php?p=43&a=7.